

Handtekening bewindspersoon

5.1.2e

Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Rijksoverheid

Aanbiedingsformulier voor MCC-19

Van 1 *	Aanbieding
Van 2	Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Mede namens 1	N.v.t.
Mede namens 2	Selecteer
Mede namens 3	N.v.t.
Type voorstel *	N.v.t.
	Notitie
	Titel en inhoud
Titel *	Bespreking voorlopige uitkomsten dialoogtraject team 'NL na de Crisis' (DGSC-19)
Inhoud en doelstelling van het voorstel *	<p>Deze sessie vindt plaats in het kader van de afronding van het dialoogtraject van Nederland na de Crisis. Doel van de sessie is (1) reflecteren op hoe deze uitkomsten zich verhouden tot de departementale herstelopgaven, en (2) bespreken hoe deze opgaves zoveel mogelijk beleidsdomeinoverstijgend opgepakt kunnen worden.</p> <p>De inhoudelijke uitkomsten zijn verdeeld in zes brede inzichten: (1) De samenleving is veerkrachtig; (2) Directe schade COVID-19 is groot; (3) Veranderende waarden in een nieuwe samenleving; (4) De online (blended) samenleving zet door; (5) Opgaven moeten breed opgepakt worden met een overheid die regisseert en perspectief biedt; (6) De dialoog met samenleving is belangrijk, ook in de volgende fase.</p> <p>De centrale vraag ter bespreking is: - Wat betekenen de uitkomsten van het dialoogtraject voor herstelbeleid op de korte en middellange termijn? Hoe verhoudt zich dit tot een vervolgoopdracht, ná de zomer?</p>
Voorgesteld besluit *	Anders nl.
Eigen formulering	Kennismemen van de uitkomsten van het dialoogtraject.
	Behandeltraject
Datum aanbieding *	21-mei-2021
Kenmerk *	X
Hamerstuk *	☐ Ja ☒ Nee
Voorgaande behandeling *	☒ Ja ☐ Nee
Behandeld door *	Ambtelijke Commissie COVID-19 (ACC-19)
Datum voorgaande behandeling *	20-mei-2021

2 van 2
Aanbiedingsformulier voor MCC-19

Gevolgen en juridisch kader

- Ja Nee
 Gevolgen rijksbegroting *
- Ja Nee
 Gevolgen apparaatsuitgaven *
- Ja Nee
 Gevolgen voor regeldruk *
- Ja Nee, met bijlage Nee, zonder bijlage N.v.t.
 Overeenstemming met JenV inzake wetgevingstoets en effectenanalyse *
- Ja Nee, met bijlage Nee, zonder bijlage N.v.t.
 Overeenstemming met JenV inzake fouten- en misbruksignalering *
- Ja Nee N.v.t.
 Aan EU Notificatie voldaan *
- Ja Nee
 Verplichting int. verdragen en/of Europese regelgeving *

Interdepartementale afstemming

- Ja Nee N.v.t.
 Overeenstemming BZK inzake beoordelingskader financiële/ bestuurlijke consequenties decentrale overheden en/of Caribisch Nederland *
- Ja Nee N.v.t.
 Overeenstemming Aruba, Curaçao en Sint Maarten *
- Ja Nee N.v.t. in DOC-19 en ACC-19
- Ja Nee N.v.t.
 Overeenstemming bereikt op ambtelijk niveau *

Contactpersonen

	Contactpersoon 1	Contactpersoon 2
Naam *	5.1.2e	X
Afdeling *	BZK	X
Telefoonnummer *	06 5.1.2e	X
E-mailadres *	5.1.2e@minbzk.nl	X

Rijksoverheid

Nederland na de crisis

Herstellen en vernieuwen

Naast het bestrijden van het COVID-19 virus in het hier en nu, denken we na over hoe Nederland kan herstellen en vernieuwen naar aanleiding van de economische crisis. De Rijksoverheid pakt deze vraag samen op met gemeenten, provincies, bedrijven, maatschappelijke organisaties, wetenschappers, pioniers en individuele Nederlanders. Welke ideeën leven er? Waar willen we het over hebben? En waar schuift het? Kijk op [wetsofwie.nl](https://www.wetsofwie.nl) #Nieuwdenis

NL na de Crisis creëren van impact met gesprekken met de samenleving

"Corona bewijst de innovatiedrang van de mens: ik ben gaan roller skaten, gaan wandelen, doe kledingruilhandeltjes met vrienden...er werd echt gedacht in mogelijkheden in mijn vriendengroep. Creativiteit is ontkiemd. Dat wil ik graag vasthouden. Het zou mooi zijn als we zo kunnen blijven denken." **Marketeer**

Doel bespreking in ACC-19

- › Het weergeven van de (voorlopige) **inhoudelijke uitkomsten**: wat voor maatschappelijk beeld spreekt hieruit? Wat zijn concrete aanknopingspunten voor vervolgstappen?
- › Het bespreken van **impact**:
  - wélke actie/vervolgstap komt hier nú uit naar voren? Wie staat aan de lat?
  - Hoe bouwen we voort op deze resultaten, ook ná de zomer? Hoe ziet een vervolgtraject eruit?

Bespreekpunten

De dialoogtafels gericht op de herstel- en vernieuwingsopgaven voor Nederland na de crisis levert belangrijke inzichten uit de samenleving. Belangrijke opgaven liggen in een multi-disciplinaire, beleidsdomeinoverstijgende aanpak van herstel en vernieuwingsopgaven. Denk aan multiproblematiek bij jongeren en ondernemers, of de behoefte aan een andere invulling van het privéleven (lifestyle). Ook is er behoefte om die aanpak in dialoog met de samenleving vorm te geven.

- › Wat betekenen de uitkomsten van het dialoogtraject voor herstelbeleid op de korte en middellange termijn? En hoe verhoudt zich dit tot een vervolgopdracht, ná de zomer?

Tussenresultaten dialoogtraject

Het gesprek met de samenleving

- › 80 tafels, 600+ burgers
- › 37 wethouders en burgemeesters betrokken als host
- › 26 betrokken bedrijven
- › 2,7 miljoen mensen bereikt via social media
- › Iedereen krijgt terugkoppeling

Belangrijkste inzichten

1. De samenleving is **veerkrachtig**
2. Directe **schade** COVID-19 is groot
3. Veranderende **waarden** in een nieuwe samenleving
4. De **online** (blended) samenleving zet door
5. Opgaven moeten **breed** opgepakt worden met een overheid die regisseert en **perspectief** biedt
6. De **dialog** met samenleving is belangrijk, ook in de volgende fase

1. Samenleving is veerkrachtig

- › Corona heeft de samenleving hard geraakt, maar ook de **veerkracht** van de mens getoond. Mensen pasten zich aan nieuwe omstandigheden aan, vernieuwden en innoveerden. Deze veerkrachtigheid speelt ook ná de pandemie een grote rol.

*‘Ik wist eerst niet goed hoe ik het theater moest organiseren als je elkaar niet kunt zien. In een paar dagen heb ik bedacht hoe ik de theaterlessen digitaal kon geven. Ik werd flink uitgedaagd in mijn creativiteit.’ **Theaterdocent***

“Inwoners kunnen zelf beginnen met wat zij denken dat nodig is [...op het gebied van op versterking onderlinge verbondenheid...]. Maar de overheid kan dat wel ondersteunen. Laat het vanuit burgers beginnen. Zij weten wat er speelt en nodig is.”

2. Directe schade COVID-19 is groot

- › Er moet veel **ingehaald** worden. Niet alleen vakanties, maar ook onderwijs, zorg, bruiloften, feesten, echtscheidingen, emotioneel afscheid na overlijden.
- › Economische **schade en achterstanden** in de reguliere zorg en het onderwijs komen in de dialoog aan bod.
- › Meeste aandacht is er voor de **mentale en sociale dimensie van de crisis**: sommigen zijn harder door de crisis geraakt dan anderen. Woorden als “winnaars” en “verliezers” en “persoonlijk leed” komen voorbij.

5.1.2e

deelnemer

Meer zorgen om **verliezers** in de samenleving

Een **veranderende arbeidsmarkt** creëert onzekerheid

*“Als je nu studeert in een sector waar straks misschien geen werk meer in is, dan doet dat iets met je motivatie. Doorgaan is heel lastig op dit moment.” **Loopbaancoach***

Mensen hebben **lopen achterstanden op** of **vallen uit**

*“Ik denk dat corona de verschillen in onze maatschappij extra naar boven haalt. Op allerlei vlakken. De meest **kwetsbare mensen, worden nog kwetsbaarder**. De **jongeren** worden ook behoorlijk aangepakt ... Ik hoop heel erg dat die ongelijkwaardigheid niet weggemoffeld wordt, maar zichtbaar blijft zodat we er wat **mee kunnen doen**.” **Schrijver en coach***

*“Wij hebben een soort leer-werktraject voor mensen met grotere afstand tot de arbeidsmarkt. Dat kan helaas niet in deze tijd. En juist voor deze doelgroep, bijvoorbeeld mensen met een taalachterstand, daar heb je echt het menselijke contact voor nodig.” **Ondernemer***

*‘Ik ben net na de maatregelen depressief geworden. Dat heeft te maken met het missen van de sociale contacten, dat de studie niet meer lukt omdat het achter je scherm is, omdat ik niet meer naar de scouting kan. En ook dat ik bang word van alles wat gebeurt, dat er veel ingeperkt wordt en dat de overheid de macht heeft om alles uit te stellen en te verlengen. Ik word hier bang van...’ **Student***

3. Veranderende waarden in een nieuwe samenleving

Uit de dialoogtafel wordt duidelijk dat de crisis mensen heeft laten reflecteren op **wat écht belangrijk** is. Een grotere waardering voor de leefomgeving, een bewustere gezondere levenshouding, rust en een groter gevoel van solidariteit richting de medemens – zeker zij die het zwaar hebben.

'Ik heb een jong gezin en een drukke baan. Ik zat in een ratrace voor corona waar ik in maart ineens uit viel. Alles was stil en rustig en ik dacht: en nu? Van haasten naar onthaasten is wat er in het begin gebeurde en ik moest eraan wennen. Nu waardeer ik het wel en neem ik meer tijd voor alles. Ik ga rustig naar school, ik kom weer rustig thuis en log in. Tijdens de middag kan ik het eten alvast voorbereiden. Deze voordelen zou ik vast willen houden na de corona crisis.' **Toezichthouder en handhaver in de kinderopvang**

Thuiswerken zet '**thuis**' in ander perspectief

Een **betere balans** tussen werk en privé

'Mijn werkgever is heel flexibel geworden wat betreft werktijden. Ik werk drie dagen en ik werk nu twee dagen thuis. Het is allemaal goed ingericht, we mogen met weinig mensen op kantoor zijn en daardoor is het heel rustig. Ik kan later beginnen, het maakt niet uit. Het is heel flexibel en daardoor heel fijn werken.' **Administratief medewerker**

Een groter belang van een **comfortabel thuis**

'Ik droom over betaalbare woningen en voldoende ruimte, ook als je bijvoorbeeld thuis moet werken. Veel van de onrust in de steden gaat nu volgens mij over de drukte, geen ruimte hebben. We moeten op een andere manier woningbouw realiseren.' **Gepensioneerde**

5.1.2e

deelnemer

5.1.2e

deelnemer

Een nieuwe blik op de **leefomgeving** en **klimaat**

Een **grotere waardering** voor groen in de leefomgeving

'Het groen is de nieuwe ontmoetingsplek. Het is half negen, nog even een kowa'. Kowa en lawa zijn upcoming afkortingen van studenten om nog een korte avondwandeling te maken of een lange avondwandeling. Het leuke daarvan is de waardering voor de omgeving' **Student**

Een **andere omgang** met Nederlandse natuur

"We zijn heel erg blij dat mensen bij ons komen wandelen en fietsen, er is meer draagvlak voor de natuur. Maar we maken ons ook echt zorgen. Mensen laten hun honden los of blijven niet op de paden."
Provinciehoofd Staatsbosbeheer

Bewustzijn over mogelijkheden om anders met **het klimaat** om te gaan

'Er zit spanning op onze verlangens en principes, we willen vliegen en lekker eten én zijn ons bewust dat het anders moet. Ik zie veel veranderbereidheid bij jongeren én de wens om krachtig leiderschap.'
Wethouder

4. Online (blended) samenleving

- › De **digitalisering** is in een stroomversnelling gekomen en werkt door in alle facetten van de samenleving. Niet alleen in thuiswerken of online onderwijs, maar ook in online medische consulten en monitoring van vitale functies van patiënten, [...] van live gestreamde concerten tot het online bijwonen van uitvaarten [...].
- › Dit schept **nieuwe (economische) kansen en mogelijkheden**, verandert de manier waarop de samenleving zich organiseert, werpt een ander licht op mobiliteitsbehoeften.
- › Het vraagt ook om extra aandacht voor de **onderliggende digitale infrastructuur en de beveiliging van de datacommunicatie**. Aan de andere kant zijn hieraan ook grenzen als het bijvoorbeeld gaat om onderwijs en werk, waar ten minste op onderdelen ook directe (niet digitale) interactie nodig zal blijven.

5. Breed oppakken van **opgaven** en **perspectief** bieden: de overheid als regisseur

- › Er is **momentum** voor vernieuwing op verschillende terreinen: thuiswerken, mobiliteit, wonen, klimaat, milieu en onderlinge verbondenheid. Vanuit het dialoogtraject klinkt de roep om hierop een **brede, dwarsdoorsnijdende** benadering en ondersteun de samenleving met het nemen van **eigen initiatief**.

*“Als je kijkt naar Nederland zou de manier van wijken opbouwen anders kunnen, zodat ontmoetingen echt plaatsvinden. Veel groen, veel ruimte tot beweging. De infrastructuur is de verantwoordelijkheid van de overheid, maar de samenleving maken mensen zelf.” **Wethouder***

*“In een van de dialogen werd het idee geopperd om een convenant tussen de overheid en werkgevers te sluiten over thuiswerken. Mensen ervaren vaak meer werkgeluk als ze kunnen thuiswerken en bedrijven zelf zijn steeds meer bezig met MVO. Die twee kun je verbinden door thuiswerkbeleid te introduceren.” **Dialoog 4***

6. Dialoog met de samenleving is belangrijk

5.1.2e

deelnemer

- › Mensen voelen zich **gehoord**, komt uit hun **bubbel** en leert elkaar **kennen**. Het vergroot onderlinge **verbondenheid en solidariteit**.
  - Jongeren zijn **positief verrast** over betrokkenheid van de oudere generatie bij maatschappelijke vraagstukken (en andersom!)
- › Mensen krijgen **hoop en moed** van de dialogen doordat het ook over ideeën en oplossingen gaat en omdat ze gelijkgestemden treffen. Deelnemers noemen opvallend vaak dat de dialogen al een manier zijn om te bouwen aan Nederland na de crisis.
- › De toekomst moet samen met de samenleving in **actieve dialoog** worden vormgegeven.

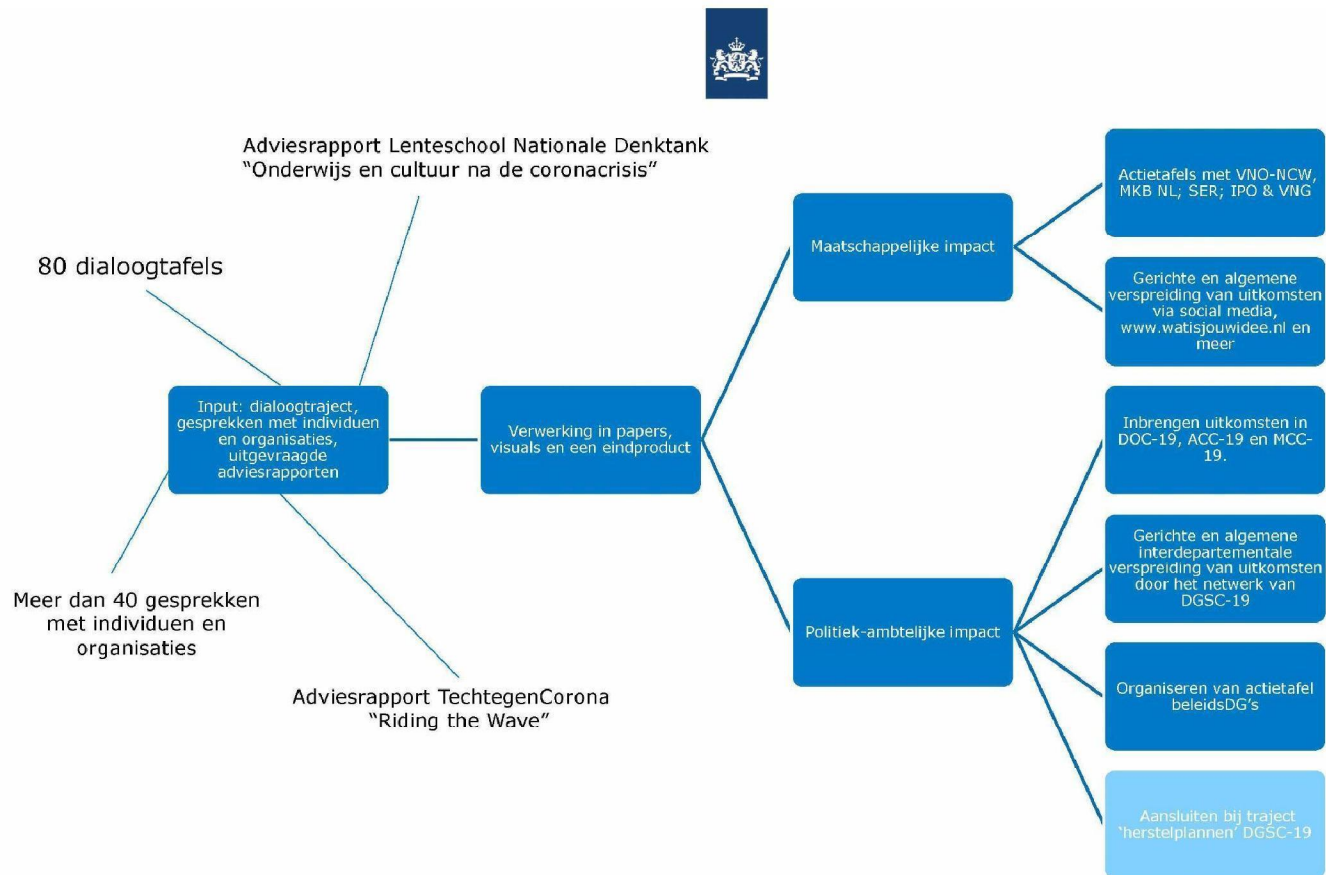
Laat de gemeente soortgelijke burgerdialogen organiseren. Het is goed om met meerdere partijen in gesprek te gaan en mensen in de gemeente aan elkaar verbinden..’ Dialoog 5

“Bijzonder en leerzaam. Hopelijk wordt er een vervolg aan gegeven, ik denk dat er velen elkaar kunnen inspireren. Bedankt dat ik hieraan mee mocht doen.” Administratief medewerker

Het vervolg

Hoe brengen we inhoud verder?

Maatschappelijk

- › Door het dialoogtraject zelf
- › Door verspreiding via www.watisjouwidee.nl
- › Middels media-aandacht: talkshows, presentaties, artikelen
- › Middels actietafels met het maatschappelijk middenveld (SER, VNO-NCW)

Politiek-ambtelijk

- › Via interdepartementale verspreiding in DOC-, ACC- en MCC-19
- › Vertaling naar beleid via actietafels met DG's (op 18 juni) en met VNG-IPO
- › Een koppeling met herstelplannen..

Herstelplannen: een vervolg (1/3)

- > NL na de Crisis voedt het herstelplannentraject. In ACC-19 is afgesproken om samen met de departementen een overzicht te maken van de direct corona-gerelateerde herstelopgaven/plannen.
- > De uitwerking en uitvoering kost jaren. Het gesprek met de samenleving blijft hierin onmisbaar. Dit **verbindt** burger, maatschappelijk middenveld, bedrijfsleven en medeoverheden.
- > Op de volgende pagina's vindt u één van de afwegingskaders die gebruikt worden om de departementale herstelopgaven en de uitkomsten van het dialoogtraject te plotten.

*“Ik voel me gehoord, maar ik ben heel benieuwd of wat ik zeg, of dat een verschil kan gaan maken en of er echt geluisterd is. Ik ben hoopvol, maar ik zit de rest van de dag nog gewoon achter de computer.” **Student***

Enkele opgaven vanuit de samenleving die al in beeld zijn voor de herstelplannen (2/3):

- > Inzicht dat bepaalde groepen mensen harder geraakt zijn door de corona-crisis
  - vergt een gezamenlijke integrale aanpak om kinderen, jongeren en mensen met lage ses meer kans te geven en te ondersteunen bij aanpak onderwijsachterstanden (OCW), gezondheidsachterstanden jeugdigen en volwassenen (VWS), verbeteren woonkwaliteit van kwetsbare groepen en 16 stedelijke vernieuwingsgebieden (BZK) en kansen op de arbeidsmarkt (SZW maar ook EZK, BZK en DEF)
  - Is relevant voor alle herstelopgaven van SZW
- > Meer aandacht voor gezonde leefstijl, mentale gezondheid en ontspanning
  - is niet alleen relevant voor VWS, maar ook voor de opgave 'verbeteren kwaliteit en leefbaarheid in kwetsbare gebieden (BZK ism LNV voor groen in en om de stad en toegang natuurgebieden) en de opgave 'thuiswerken en mentale gezondheid' van SZW
  - Hybride werken draagt bij aan opgave 'spreiden en mijden' (IenW) en biedt kansen voor natuur en klimaat als waarden die mensen door de coronacrisis belangrijker zijn gaan vinden
- > Roep om een grotere rol burgers en middenveldpartijen
  - Is niet alleen relevant voor de opgave 'herstel democratische en bestuurlijke waarden' (BZK) maar is relevant bij de vormgeving van alle herstel- en vernieuwingsopgaven

Herstelplannen: een vervolg (3/3)

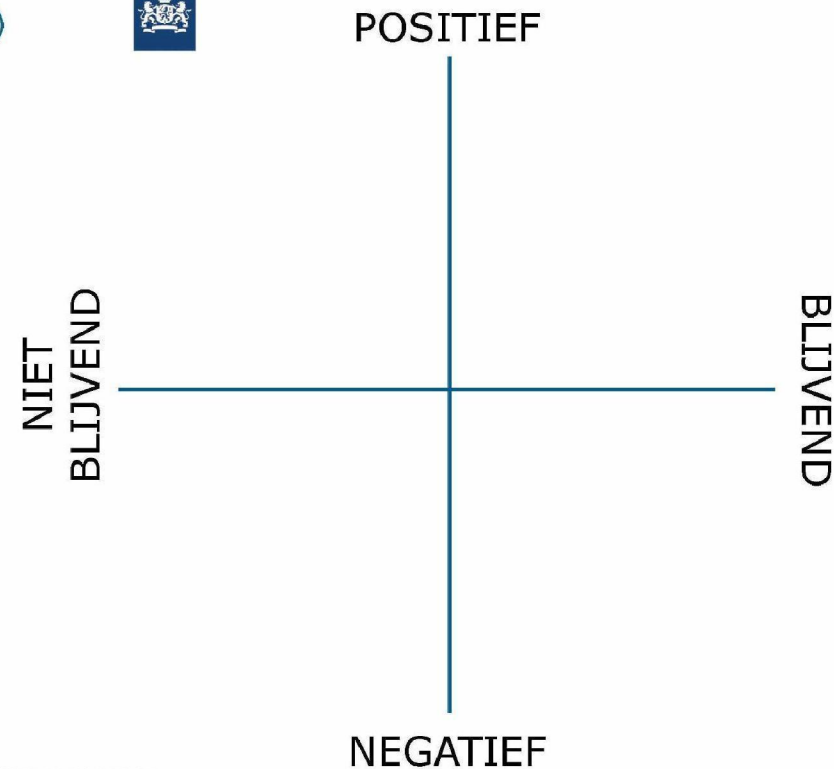
BEOORDELINGSKADER HERSTELPLANNEN

Onderdeel van het afwegingskader is het plotten van veranderingen als gevolg van de Covid-19-crisis. Het afwegingskader is langs twee assen vormgegeven.

Er moet worden beoordeeld of veranderingen als gevolg van de Covid-19-crisis gewenst zijn of niet gewenst zijn. Hoewel dit uiteindelijk een politieke afweging is, kunnen veel dossiers wel prealabel geplot worden. In ieder geval kan door het plotten ervan de goede discussie worden gevoerd.

In dit afwegingskader moet daarnaast worden beoordeeld of de veranderingen als gevolg van de Covid-19-crisis blijvend zijn of niet. Vraag is wel in hoeverre dit aspect relevant is: zowel korte en middellange termijn effecten als structurele effecten die ongewenst zijn, kunnen worden beschouwd als herstelopgaven. Maar het plotten van de mogelijke 'blijvendheid' van veranderingen leidt in ieder geval tot het goede gesprek.

**NB: HET AFWEGINGSKADER IS PRIMAIR EEN HULPMIDDEL VOOR
ORDENING**

De visuals

Rijksoverheid

Nederland na de crisis

Van de coronacrisis naar een economische crisis?

Wat moet er gebeuren als de samenleving weer open gaat? Hoe gaan we de rekening van de crisis betalen? Komt de economische klap pas later? Er zijn verschillende keuzes te maken in herstel en vernieuwing na de crisis op economisch gebied.

Voor meer informatie over Nederland na de crisis kijk je op: watisjouwidee.nl.

3
scenarios

De overheid stopt met de steunmaatregelen zodra de samenleving weer open kan. Het is aan levensvatbare bedrijven om de draad zelf op te pakken.

De overheid blijft na de crisis selectief steunen, om structurele veranderingen (bijv. blijvend minder reizen) te bevorderen.

De overheid blijft verschillende branches ondersteunen met een herstelplan voor na de crisis.

Rijksverheid

Nederland na de crisis

Nieuwe balans offline en online samenleving

Hoë pakken we kansen? Welke uitdagingen zijn er?
 Wat is er nodig? Wie is aan zet?
 Voor meer informatie over Nederland na de crisis kijk je op:
watisjouwdee.nl.

Kansen

watis
jouw
idee.nl

Welke kansen zijn er voor een hybride vorm van zorg, werken, onderwijs, winkelen, kunst en cultuur en sociale contacten?

Uitdagingen

Versillende uitdagingen vragen om aandacht: kan iedereen meekomen, cybercrime, (stads)distributie, spreiding mobiliteit, andere woonbehoefte, minder kantoorruimte, leegstand kleine detailhandel en betekenis online sociale contacten.

Nodig

Benodigheden voor de online samenleving: iedereen meenemen, investering in glasvezel en 5G, meer dataverkeer en datacentra, digitale veiligheid en digivisiteit.

Rijksoverheid

Nederland na de crisis

Op naar duurzaam herstel

Hoewel bestaande uitdagingen door corona op de achtergrond zijn geraakt, bestaan ze nog wel degelijk: klimaatproblematiek, de stikstofcrisis, een grondstoffentekort, en meer. Dat is niet niks. Met het oog op herstel- en vernieuwingsbeleid naar aanleiding van de coronacrisis is de vraag: hoe je neem je duurzame uitdagingen hierin mee? Kunnen we naar aanleiding van de crisis niet enkel herstellen, maar ook duurzaam vernieuwen?

Voor meer informatie over Nederland na de crisis kijk je op: watisjouwidee.nl.

Er volgen de komende weken nog meer visuals over o.a.:

Jongeren
Winnaars en verliezers
Persoonlijk leed
Onderwijs
Internationaal
Vertrouwen in instituties
Sociale cohesie
Zorg
Arbeidsmarkt en het nieuwe werken
Veiligheid en weerbaarheid
Woningmarkt en mobiliteit
Geluk en ontspanning

